

TAUTYBĖ IR KALBA TRIJŲ TAUTINIŲ GRUPIŲ SANKRYŽOJE

Algis Norvilas

profesorius,
Saint Xavier University
Department of Psychology
3700 W. 103rd St.
Chicago, IL 60655 USA
El. paštas: norvilas@sxu.edu

Ieva Valskytė-Janušaitienė

organizacinės psichologijos magistrantė
El. paštas: ieva@inet.lt

Šiame tyrime buvo žvelgiama į trijų Vilniuje gyvenančių tautinių grupių: lietuvių, rusų ir lenkų, tautinės savimonės sąsają su tautybe ir kalba. Tiriant dalyvavo Vilniaus universiteto studentai lietuviai bei Vilniaus mieste gyvenantys lietuviai, rusai ir lenkai, moksleiviai. Tyrimas buvo atliktas pasitelkus daugiamačių skalių metodiką. Dalyviams buvo pateikti Lietuvoje gyvenančių žmonių apibūdinimai, apimantys trijų tautybių asmenis: lietuvius, rusus ir lenkus, kalbančius viena iš trijų kalbų: lietuvių, rusų ir lenkų, bei kategorija „Aš pats“. Iš viso buvo dešimt apibūdinimų. Atliekant tyrimą, dalyviams knygutėse buvo pateiktos dešimties apibūdinimų porinės kombinacijos, pvz., „lenkas, gyvenantis Lietuvoje ir kalbantis lenkiškai: Aš pats.“ Dalyviai buvo prašomi visas poras įvertinti pagal panašumą pagal 9 balų skalę, kur 1 balas reiškė „labai skiriasi“, o 9 balai – „labai panašūs“. Rasta, kad lietuvių jaunimo tarpusavio artumo išgyvenimą ypač skatina lietuvių kalbos mokėjimas. Taip pat matyti tautybės ir kalbos sąveika. Rusų jaunimas vertina savo tautybę ir kalbą, bet yra atviras ir lietuviškumo poveikiui. Lenkų jaunimas save sieja su lenkų tautybe ir kalba, bet taip pat rodo aiškų priešišumą lietuviškumui.

Pagrindiniai žodžiai: kalba, tautybė, tautinė tapatybė.

Nors Baltijos valstybės, palyginti su kitomis Europos valstybėmis, nėra ypatingai didelės ar gausios, joms vis dėlto būdinga gana sudėtinga įvairių tautinių grupių sandūra (Hogan-Brun, 2005). Estijoje ir Latvijoje šalia pačių estų ir latvių yra nemažai ir rusų, atitinkamai apie 25,6 ir 29,5 proc., atvykusių į tuos kraštus Sovietų okupacijos laikotarpiu (Metuzale-Kangere and Ozolins, 2005; Verschik, 2005). O Lietuvoje šalia lietuvių su-

tinkamos net dvi stambesnės kitataučių grupės – tai rusai (apie 6,31 proc.), daugiausia atvykę kaip ir į Estiją ir į Latviją – Sovietų okupacijos metu, ir lenkai (apie 6,74 proc.), Lietuvoje jau gyvenantys anksčiau (Hogan-Brun and Ramonienė, 2005b). Čia minimas rusų ir lenkų gyventojų procentas atspindi visos šalies padėtį, tačiau reikėtų pabrėžti, kad Rytų Lietuvoje, įskaitant ir sostinę Vilnių, rusų ir lenkų procentas,

palyginti su lietuviais, yra kur kas didesnis (Hogan-Brun ir Ramonienė, 2005a). Taigi Baltijos valstybės tautiniu atžilgiu nėra vienalytės, priešingai, jos apima įvairias tautines grupes, kurioms neišvengiamai tenka tarpusavyje bendrauti. Šitokia tautinių grupių sandūra, be abejo, traukia psichologų ir sociologų susidomėjimą ir kelia daugelį klausimų: kokia yra šių grupių tautinė tapatybė, kaip jos viena su kita sugyvena, koks yra kalbos vaidmuo ir t. t. Įdomu, kad Estijoje ir Latvijoje šių klausimų empiriniai tyrimai yra toliau pažengę negu Lietuvoje, kur tyrimai daugiausia vyksta apklausos ir kalbotyros lygmeniu (Bond et al., 2003; Vihalemm and Masso, 2003; Hogan-Brun and Ramonienė, 2005b).

Šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kiek trijų Vilniuje gyvenančių tautinių grupių – lietuvių, rusų ir lenkų – tautybė ir kalba siejasi su tautine savimone. Tautybė šiuo atveju yra suprantama kaip perimtas kultūrinis paveldas: gyvenimo būdas, papročiai, pomėgiai ir t. t. Kalba, aišku, yra priemonė, lemianti žmonių tarpusavio bendravimą. Daugybė studijų yra parodžiusios, kad šie du veiksniai – tautybė ir kalba – yra svarbūs tautinės tapatybės sandai (Argelaguet, 2006, Giles et al., 1976; Giles et al., 1977; Norvilas, 1999; Phinney et al., 2001; Taylor et al., 1973). Tiksliau, atliekant šį tyrimą, buvo klausama, koks gali būti Vilniuje gyvenančių trijų tautinių grupių tautybės ir kalbos vaidmuo formuojantis tautinės tapatybės savimonei. Atsakymo į šį klausimą buvo ieškoma vadovaujantis D. M. Taylor ir kt. (1973, p. 186) prielaida, jog „kas man artima, atskleidžia ir mane patį“, ir šitai yra nuoroda į asmens tapatybės sudėtį. Tuo tikslu visų trijų grupių atstovai – lietuviai, rusai ir lenkai – buvo prašomi įvertinti vienas kitą pagal tautybę ir kalbą nurodant artumo jausmą. Tikėtasi, kad, nustatčius tai, kas asmeniui artima, kartu bus atskleidžiami ir asmens tautinės tapatybės sandai.

Tautybės ir kalbos poveikis patiriamam tarpusavio artumui buvo tiriamas pasitelkiant

daugiamačių skalių (DMS; angl. *multidimensional scaling, MDS*) metodiką, kuri buvo pritaikyta tautinių grupių tyrimams daugelyje darbų: H. Giles ir kt. (1976), H. Giles ir kt. (1977) ir D. M. Taylor ir kt. (1973). Naudojant šį būdą, tiriamiesiems yra pateikiami asmenų apibūdinimai, ženklinantys tam tikras savybes, šiuo atveju tautybę ir kalbą (pvz., lenkas, gyvenatis Lietuvoje ir kalbantis lietuviškai), priskiriant prie apibūdinamų asmenų ir save patį (kategorija „AŠ PATS“). Tuomet šie apibūdinimai yra suporuoti ir dalyvių yra prašoma šias poras įvertinti nurodant skirtumo ar panašumo laipsnį pateiktoje balų skalėje. Šių įvertinimų statistinis apdorojimas padeda nustatyti apibūdintų asmenų santykinę padėtį dviejų matmenų erdvėje, kurioje, tikimasi, atsiskleidžia pateiktų apibūdinimų tiriamųjų savybių tarpusavio ryšiai. Pažymėtina, kad daugiamačių skalių metodika turi dvi svarbias teigiamybes. Pirmą, ja galima iš karto įvertinti net keletą veiksnių išvedant tarp jų santykinį artumą – nuotolio ryšį. Antra, vienas nuo kito nepriklausomas suporuotų apibūdinimų vertinimas leidžia, suvedus juos visus draugėn, netiesiogiai atskleisti asmens psichologines nuostatas. Tačiau šis tyrimo būdas, aišku, neatskleidžia priežastingumo ryšių, o parodo tik tam tikrą santykių vaizdą, kuris yra atviras interpretacijai (žr. Kruskal and Wish, 1978).

Apskritai buvo numatyta, kad tiek tautybė, tiek ir kalba skatins žmonių tarpusavio artumą ir todėl iškils kaip svarbūs tautinės tapatybės sandai. Per tautybę žmonės įgauna tapatų kultūrinį paveldą, kuris suteikia žmonėms panašumo ir taip laiduoja dažnesnį jų bendravimą, o per kalbą žmonės gali vienas kitą suprasti ir bendradarbiauti įprasmindami bei kurdami savo aplinką. Tačiau, atsižvelgiant į daugelį tyrimų rezultatų, taip pat buvo išvelgta, kad, lyginant šiuos du tautinės tapatybės bruožus, ryškesnis vaidmenuo teks kalbai (Argelaguet, 2006, Giles et al., 1976, Giles et al., 1977, Pigott et al., 2005, Taylor et

al., 1973). Ypač mažesnėms tautoms kalba išskyla tautinėje savimonėje kaip labai svarbi išskiriamoji savybė (Bourhis, et al., 1973, Conversi, 1990). H. Giles ir kt. (1977), tyrę valų tautybę, šią padėtį nusako šitaip: Būti 'valu' bet kokia psichologine prasme reikalinga ne tik valų gimti, bet ir pasisavinti valų kalbą“ (p. 169). Sava kalba suteikia žmonėms ne tik tam tikrą ypatingumą, bet juos taip pat ir suartina. Antra vertus, tapati tautybė žmonėms, kaip minėta, suteikia panašumo, tačiau, jei nesama bendros kalbos, tai suartėjimas per tautinę plotmę tam pa gerokai apribotas. Pagaliau galvota, kad pasitaikys atveju, kur tarp tautybės ir kalbos bus sąveika. Pavyzdžiui, gali būti, kad lietuvis, kuris kalba rusiškai ar lenkiškai, nebebus ypač artimas lietuviams, bet kartu jis gali būti suvokiamas kaip skirtingas nuo kitos tautybės asmenų.

Pirmasis tyrimas

Pirmasis tyrimas, galima sakyti, buvo daugiau bandomojo pobūdžio. Juo buvo norėta pažiūrėti, ar DMS metodika pajėgia atskleisti skirtingus tarpusavio ryšius tarp Lietuvoje gyvenančių žmonių, kurie vienas nuo kito skiriasi sava tautybe ir vartojama kalba. Šio tyrimo dalyviai buvo lietuvių tautybės asmenys. Jie vertino asmenis, apibūdintus kaip lietuvių (trumpai L), rusų (R) ar lenkų (P) tautybės ir kalbančius lietuviškai (l), rusiškai (r) ar lenkiškai (p). Tikėtasi, kad tyrimo dalyviai jaus didžiausią artumą lietuviškai kalbantiems lietuviams. Atsižvelgiant į tai, kad lietuvių kalba lietuviams yra svarbi tautybės reiškinys, manyta, kad lietuviškai kalbantiems rusams ir lenkams bus jaučiamas didesnis artumas negu lietuvių kalbos nevartojantiems, ir taip pat lietuviams, kurie lietuvių kalbos nevartoja, bus suvokiami kaip labiau atitolę. Mažiausiai artumo, žinoma, bus jaučiama tiems, kurie skiriasi sava tautybe ir kalba.

Metodika

Tiriamieji

Tyrimo dalyvavo 40 Vilniaus universiteto studentų, kurių 20 buvo vaikinai ir 20 – merginos.

Tyrimo priemonės

Tyrimo medžiagą sudarė Lietuvoje gyvenančių žmonių apibūdinimai. Šie apibūdinimai apėmė trijų tautybių asmenis: lietuvius, rusus ir lenkus, kalbančius viena iš trijų kalbų: lietuvių, rusų ar lenkų. Susiejus tris tautybes pagal santykį su trimis kalbomis, iš viso gauti devyni apibūdinimai, prie kurių dar priskirtas ir apibūdinimas „AŠ PATS“. Štai pavyzdys: „rusas, gyvenantis Lietuvoje ir kalbantis lietuviškai.“

Siekiant pritaikyti DMS metodiką, šie dešimt apibūdinimų buvo suporuoti pagal visas galimas kombinacijas, pvz., „lenkas, gyvenantis Lietuvoje ir kalbantis rusiškai, lietuvis, gyvenantis Lietuvoje ir kalbantis lietuviškai.“ Iš viso išėjo 100 porų, tačiau atmetus dešimt porų, kurių apibūdinimai buvo tapatūs, liko 90 lygintinų porų. Pažymėtina, kad iš šių porų 45 buvo viena nuo kitos skirtingos, o likę 45 buvo pirmųjų veidrodiniai variantai, pvz., „lenkas, gyvenantis Lietuvoje ir kalbantis lenkiškai: AŠ PATS; AŠ PATS: lenkas, gyvenantis Lietuvoje ir kalbantis lenkiškai.“ Šios 90 porų buvo atsitiktinai padalytos naudojant maždaug po lygiai – skirtingų ir veidrodinių porų, į dvi grupes po 45 porų.

Šios dvi 45 porų grupės buvo dalyviams atskirai pateikiamos knygučių pavidalu. Kiekvienos knygutės 45 apibūdinimų poros buvo atsitiktinai sueiliuotos. Pradėjus versti knygutę, ant kiekvieno maždaug 9,5 cm x 20 cm lapelio viršuje buvo apibūdinimų pora, o apačioje – 9 balų skalė, kur 1 balas reišė „labai skiriasi“, o 9 balai – „labai panašūs“. Kiekvienas dalyvis pateikė vertinimus vienoje knygutėje, tad visos 90 porų buvo įvertintos dviejų dalyvių.

Tyrimo eiga

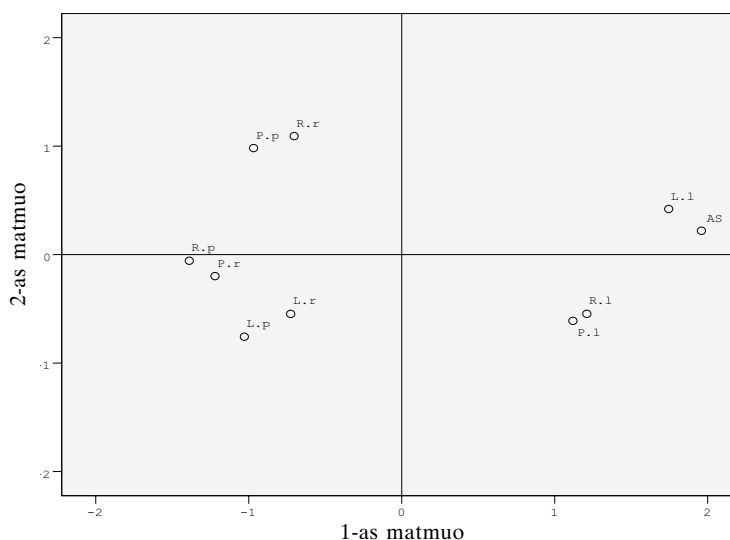
Tiriamieji tiriant dalyvavo grupėmis. Tiriamiesiems buvo paaiškinta, kad pirmiausia jiems bus pateikti kai kurių Lietuvoje gyvenančių žmonių apibūdinimai. Jie buvo prašomi tuos apibūdinimus atidžiai perskaityti ir susidaryti apie kiekvieną iš jų savo įspūdį. Paskui jiems bus išdalytos knygtės, kur anksčiau matyti apibūdinimai bus pateikiami poromis. Jiems reikės įvertinti, koku laipsniu panašūs ir skirtingi abu poros nariai. Vertinti reikės pagal 9 balų skalę, kur 1 balas reiškia „labai skirtingi“, o 9 balai – „labai panašūs“. Jie buvo prašomi įvertinimus pažymėti apvedant ratuku atitinkamą skaitmenį jiems pateiktoje skalėje. Knygučių užpildymo laikas buvo neribotas.

Rezultatai ir jų aptarimas

Buvo apskaičiuoti visų studentų suporuotų apibūdinimų įvertinimų vidurkiai, kurių buvo atlikta DMS analizė panašumo atžvilgiu SPSS 15 /

Windows priemonėmis. Dar buvo atlikta atskirai vaikinų ir merginų rezultatų DMS analizė, tačiau rasta, kad jie visiškai panašūs į bendruosius ir todėl tebus toliau pristatomi tik pastarieji.

Bendri lietuvių studentų vertinimų DMS analizės rezultatai yra pateikiami 1 pav. Apibūdinamųjų artumo santykis čia atsiskleidžia dviejų matmenų pavidalu. Gauti šie „grynumo“ rodikliai: $stress = 0,15$, o $RSQ = 0,92$. Iš pirmo matmens į akis krinta ryškus kalbos poveikis. Lietuviai studentai, kaip ir buvo galima tikėtis, save tapatina su lietuviškai kalbančiais tautiečiais, tačiau, kaip matome, prie jų yra gerokai priartėję lietuviškai kalbantys rusai ir lenkai, o gana dideliu atstumu, kitoje matmens pusėje, yra likę visi kiti. Tuos „visus kitus“ sudaro asmenys, kurie lietuvių kalbos nevartoja. Ten galima pastebėti du pogrupius: asmenis, kurie tautiniu ir kalbiniu požiūriu yra tapatūs (R.r ir P.p), ir tuos, kurie yra maišyti, tarp kurių, tai įdomu, yra ir lietuvių kilmės asmenų, kalbančių rusiškai ar lenkiškai.

1 pav. Daugiamačių skalių analizė atlikta pagal du matmenis ir apima visų studentų duomenis. Santrumpos L, R ir P reiškia lietuviai, rusai ir lenkai, santrumpos l, r ir p reiškia lietuvių, rusų ir lenkų kalbos, o AS nurodo vertintoją.

Iš antro matmens dar labiau išryškėja žmonių skirstymas ne pagal tautybę, o pagal tautinį-kalbinį santykį. Tad viršutinėje dalyje, kur yra ir AŠ, yra tautiškai-kalbiškai vientisos žmonių grupės (pvz., L.I), o apatinėje – maišytos (pvz., R.I). Panašus pasiskirstymas atsiskleidė ir D. M. Taylor ir kt. (1973) tyrime, kur buvo lyginami angliškai ir prancūziškai kalbantys kanadiečiai.

Iš šių rezultatų matome, kad kalba, kaip ir buvo numatyta, vaidina labai svarbų vaidmenį jaučiant žmonių tarpusavio artumą. Kur kalba tapati, ten ir žmonės jaučiasi vienas kitam artimi. Kalba čia aiškiai atsiskleidžia kaip skiriamasis veiksnys, nes lietuviškai kalbantys yra susitelkę vienoje pusėje, o lietuviškai nekalbantys – kitoje. Gal dramatiškiausias tos perskyros pavyzdys yra skirtingas lietuvių kilmės asmenų vertinimas: kalbantys lietuviškai yra arčiausi, o kalbantys kuria kita kalba yra susilieję su rusų ir lenkų tautybės žmonėmis ir gal tapę tiesiog svetimi. Tačiau iš to pirmo matmens taip pat išryškėja ir tautybės įtaka. Nors lietuvių kalba akivaizdžiai vienija, vis dėlto lietuviškai kalbantys lietuviai vertinami kaip arčiausi, palikdami lietuviškai kalbančius kitataučius kiek atokiau, bet aiškiai artėjančius prie pačių lietuvių. Vertinant šiuos rezultatus, aiškiai peršasi išvada, kad lietuvių kalba lietuviams studentams yra svarbus tautinės tapatybės žymuo. Į šią tautinės tapatybės sudėtį įeina ir tautybė, tačiau žemesniu lygiu.

Apskritai atliekant šį tyrimą, DMS tyrimo būdas atskleidė prasmingą tautinės savimonės sąryšį su tautybe ir kalba. Todėl nuspręsta, naudojant tą pačią DMS metodologiją, atlikti dar ir antrą tyrimą, šį kartą prašant ne vien lietuvių, bet ir rusų bei lenkų vertinti pateiktus apibūdinimus, surūšiuotus pagal tris tautybes bei kalbas.

Antras tyrimas

Antro tyrimo tikslas buvo palyginti, kaip trys žmonių grupės – lietuviai, rusai ir lenkai – vertina asmenis, kurie vienas nuo kito skiriasi, atsi-

žvelgiant į tautinį paveldą: lietuvių, rusų ar lenkų, ir kalbas: lietuvių, rusų ar lenkų. Tam tikslui buvo naudotas tas pats DMS analizės būdas. Ir šiuo atveju dalyviai buvo prašomi įvertinti pagal artumą sugrupuotus asmenų apibūdinimus. Atsižvelgiant į pirmojo tyrimo rezultatus, manyta, kad lietuvių vertinimai šiuo atveju bus panašūs į ankstesnius. Jie parodys didžiausią artumą tiems asmenims, kurie vartoja lietuvių kalbą. Tapatų tautinis paveldas taip pat skatins artumą, bet gal ne taip ryškiai kaip kalba.

Tačiau dėl rusų ir lenkų gali būti kitaip. Jie Lietuvoje sudaro mažumą, kuri gal dažnu atveju nori išlaikyti savą tapatybę. Todėl gali būti, kad tautybės ir kalbos poveikis jiems bus daug stipresnis. Įžvelgta, kad ypač kalba gali rusams ir lenkams labiau negu lietuviams iškilti kaip svarbus tautinės savivokos žymuo, skatinantis artumą (Fournier, 2002, Gordon, 1996). Taip pat buvo numatoma, kad tautybės vaidmuo, palyginti su lietuviais, bus ryškesnis. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad rusų ir lenkų vertinimus taip pat gali veikti ir pats mažumos santykio statusas su krašto kilmės grupe (angl. *titular group*), būtent lietuviais. Norėdami kaip mažumos išlikti, rusai ir lenkai gali dar labiau pabrėžti savo skirtinumą nuo lietuvių. Tad pirmiausia jų vertinimuose atsirastų didžiausias skirtumas tarp mūsų „kitų“ (rusų ir lenkų) ir „vietinių“ lietuvių. Tačiau būdamos pačios pagal tautybę ir kalbą skirtingos, šios dvi grupės taip pat dar būtų linkusios ir viena nuo kitos skirtis. Tad tikėtasi, kad šios grupės grafiškai sudarys trikampio išsidėstymą: viename matmens gale bus „vietiniai“ lietuviai, o kitame, atskirai viena nuo kitos, dvi mažumos grupės – rusai ir lenkai.

Metodika

Tiriamieji

Šį kartą tiriamieji buvo trijų tautybių vyresniųjų klasių moksleiviai, gyvenantys Vilniaus mieste ir jo apylinkėse: 24 lietuviai (14 vaikinių, 10 merginų), 24 rusai (11 vaikinių, 13 merginų)

ir 24 lenkai (10 vaikinių, 14 merginų). Tiriant jie visi lankė savos tautinės bendruomenės gimnazijas. Norint susidaryti aiškesnį tiriamųjų vaizdą, jiems buvo pateikta 15 klausimų anketa, apžvelgianti dalyvių kilmę, padėtį bei jų kalbinę patirtį ir nuotaikas (žr. priedą). Šios anketos duomenys yra smulkiau aptariami rezultatų skyriuje.

Tyrimo priemonės

Atliekant šį tyrimą buvo naudojamos tos pačios 90 lygintinų porų, kaip ir atliekant pirmąjį. Tačiau, užuot vertinus tik pusę šių porų, kiekvienas dalyvis buvo prašomas vertinti visas 90 porų. Tuo tikslu buvo paruoštos dvi knygutės, kurių pirmą sudarė 45 atsitiktinai atrinktos poros, o antrąją – taip pat 45 poros, kurios buvo pirmųjų veidrodiniai variantai.

Tyrimo eiga

Tyrimo metu buvo dirbama su atskiromis tam tikros tautybės tiriamųjų klasėmis gimnazijose. Tiriamiesiems buvo pateikta tokia pati instrukcija kaip ir pirmajame tyrime, t. y. paaiškinta, kad pirmaisiai jiems bus pateikti tam tikri žmonių apibūdinimai, prašoma juos atidžiai perskaityti ir susidaryti savo įspūdį apie kiekvieną iš jų. Paskui jiems bus išdalytos knygutės, kur anksčiau matyti apibūdinimai bus pateikiami poromis. Jiems reikės įvertinti, koku laipsniu panašūs ir skirtingi abu poros nariai. Vertinti reikės pagal 9 balų skalę, kur 1 balas reiškia „labai skirtingi“, o 9 balai – „labai panašūs“. Savo įvertinimus tiriamieji buvo prašomi pažymėti apvedant atitinkamą skaitmenį jiems pateiktoje skalėje.

Užpildžius pirmąsias knygutes, buvo pateikta anketa, paaiškinant, kad pagal ją siekiama surinkti detalesnės informacijos apie tiriant dalyvaujančius žmones, tačiau visi anketos duomenys bus išlaikomi slapti ir konfidencialūs ir bus naudojami tik apibendrintai ir tik tyrimo tikslams.

Užpildžius anketa, tiriamiesiems pateikta antroji porinių vertinimų knygutė. Knygučių užpildymo laikas buvo neribotas.

Rezultatai

Anketos duomenys

1 lentelėje pateikta anketos duomenų santrauka. Duomenys yra pateikiami procentais, išskyrus tris atvejus, kur duomenų suvestinė skirtinga: vienas vidurkio ir du medianų skaičiai. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį, kad ten, kur procentai nesiekia 100, kai kurie dalyviai klausimą praleido. Kaip matome, visų trijų grupių dalyvių amžius yra beveik toks pat – maždaug 18 metų – ir beveik visi yra gimę Lietuvoje. Proporcingas vyrų ir moterų pasidalijimas taip pat labai panašus. Didžioji dalis tiriamųjų save tapatina su sava tautybe.

Tiriamieji gana aiškiai skiriasi pagal tėvų kilmę – lietuviai bemaž visi vietiniai, nemažai rusų ir lenkų yra atvykę iš kitur. Pagal tėvų išsilavinimą – lietuvių, palyginti su rusų ir lenkų, aukštesnis, ir pagal tikybą – lietuviai ir lenkai daugiausia katalikų tikybos, o daugelis rusų – stačiatikių, nors nemažai – ir katalikų; pagal dalyvavimą organizacinėje veikloje – apie pusę lietuvių ir lenkų jaunimo dalyvauja tokioje veikloje, o rusų – tik vienas kitas.

Įdomu, kad nurodomos kalbos, kurios pirmaisiai išmoktos, dažniausiai vartojamos šeimoje ir tarp draugų, kiekvienu atveju sutampa su pasirinkta tautybe. Dauguma lietuvių ir rusų vertina savą kalbą gana teigiamai, tačiau lenkų kalbų vertinimas labiau apima ir kitas kalbas. Atkreiptinas dėmesys į klausimą, kada lietuvių kalba išmokta. Lietuviai, galima sakyti, sava kalba kalbėdami užaugo, tai jų gimtoji kalba. Tarp rusų tiriamųjų lietuvių kalbos išmokimas vyko kiek vėliau – apie 7 gyvenimo metus, kurie sutampa su pirmosiomis pradinės mokyklos klasėmis. Tačiau

1 lentelė. Lietuvių, rusų ir lenkų moksleivių anketos duomenys (pateikiami procentais, išskyrus tris atvejus, pažymėtus atskirai)

		Lietuviai	Rusai	Lenkai
Amžius	(vidurkis)	17.71	17.67	18
Lytis	Vyras	58.3	45.8	41.7
	Moteris	41.7	54.2	58.3
Tautybė	Lietuvius	87.5	4.2	
	Rusas	4.2	83.3	
	Lenkas		8.3	87.5
	Kitas	8.3	4.2	
Iš kur kilę tėvai?	Abu iš Lietuvos	95.8	50	50
	Vienas iš Lietuvos	4.2	20.8	50
	Nei vienas iš Lietuvos		29.2	
Tėvo išsilavinimas	Vidurinis		20.8	8.3
	Aukštesnysis	12.5	37.5	58.3
	Aukštasis	87.5	33.3	33.3
Motinos išsilavinimas	Pagrindinis			4.2
	Vidurinis		16.7	12.5
	Aukštesnysis	8.3	33.3	25
	Aukštasis	91.7	50	58.3
Gimimo vieta	Lietuva	100	95.8	100
	Rusija		4.2	
	Lenkija			
Tikybą	Katalikų	75	29.2	95.8
	Protestantų	8.3	4.2	
	Stačiatikių		54.2	
	Kita	4.2	4.2	
Kiek moki kalbų?	(mediana)	3	4	4
Pirmoji kalba	Lietuvių	87.5	12.5	
	Rusų	8.3	83.3	12.5
	Lenkų		4.2	83.3
	Kita	4.2		
Kada išmokai lietuviškai?	(mediana)	2	7	9
Šeimos pirma kalba	Lietuvių	87.5		
	Rusų	8.3	95.8	8.3
	Lenkų		4.2	91.7
Šeimos antra kalba	Lietuvių		8.3	
	Rusų		4.2	25
	Lenkų			
Draugų kalba	Lietuvių	100	12.5	8.3
	Rusų		87.5	4.2
	Lenkų			83.3
Draugų antra kalba	Lietuvių		16.7	4.2
	Rusų		8.3	16.7
	Lenkų		25	4.2
Kokia kalba patinka?	Lietuvių	62.5	16.7	8.3
	Rusų	8.3	66.7	16.7
	Lenkų			37.5
	Anglų	16.7	8.3	12.5
	Kita	4.2	8.3	20.8
Ar priklausai organizacijai?	Taip	45.8	16.7	54.2
	Ne	54.2	83.3	45.8

lenkai lietuvių kalbą pradėjo perimti dar vėliau – tik apie 9 gyvenimo metus. Iš tikrųjų čia jau būtų galima kelti klausimą, ar tokia vėlyva kalbos išmokymo užuomazga gali baigtis visišku lietuvių kalbos perėmimu (žr. Meisel, 2004).

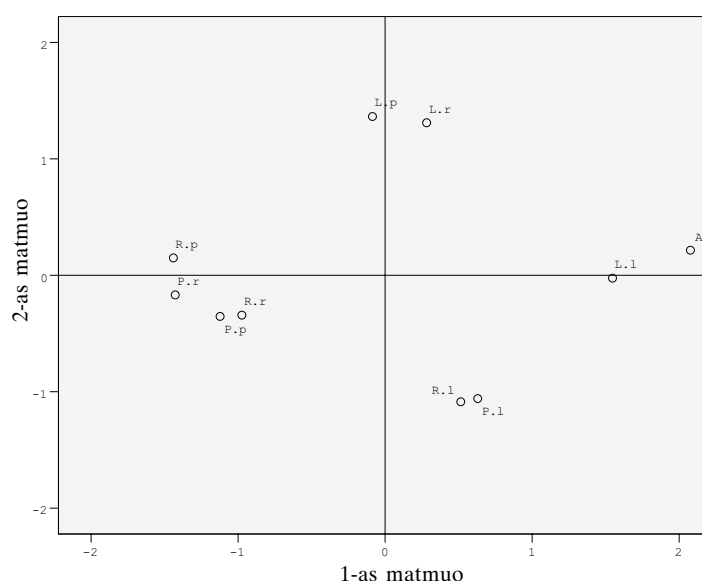
Suporintų apibūdinimų vertinimas

Ir šiuo atveju moksleivių rezultatų vidurkių DMS analizė buvo atlikta *SPSS 15 / Windows* priemonėmis. Čia taip pat į rezultatus buvo arčiau pažvelgta darant atskiras vaikinų ir merginų vidurkių analizes. Nustatyta, kad lietuvių ir lenkų šių analizių rezultatai buvo panašūs į bendruosius ir todėl tik pastarieji yra pateikti vertinti, o rusų jie labai skyrėsi ir todėl yra pateikti atskirai.

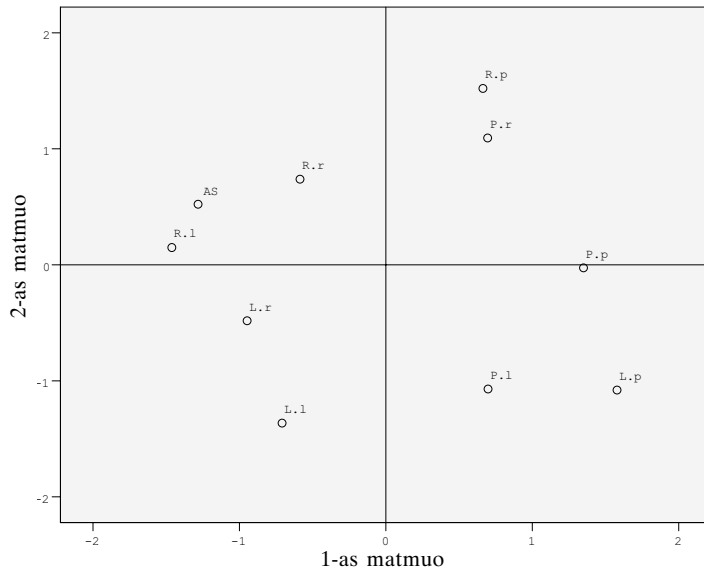
Lietuviai. Bendri moksleivių DMS analizės rezultatai yra pateikti 2 pav. Šios analizės „grynumo“ rodikliai buvo tokie: $stress = 0,17$, o $RSQ = 0,90$. Iš pirmo matmens matome, kad kraštuose esantys žmonės yra skirstomi į savuosius ir „kitus“, o viduryje vyksta aiški sąveika. Viena iš pastarųjų parodo, panašiai kaip ir tiriant studentų nuomo-

nes, stiprų kalbos poveikį. Lietuviškai kalbantys rusai ir lenkai aiškiai priartėję prie lietuvių. O kita sąveika yra būdinga vien moksleiviams, nes, priešingai negu studentai, jie vertina lietuvių tautybės asmenis, kalbančius rusiškai ir lenkiškai, nors ir nuo lietuvių atitolusius, bet dar anaip tol netapusius tais „kitais“. Įdomu, kad antras matmuo išryškina tautybės ir kalbos skirtumą. Čia per vidurį susilieja „savi“ ir „kiti“ ir lieka vienoje pusėje lietuviškai kalbantys rusai ir lenkai, o kitoje – lietuviai, kalbantys rusiškai ir lenkiškai.

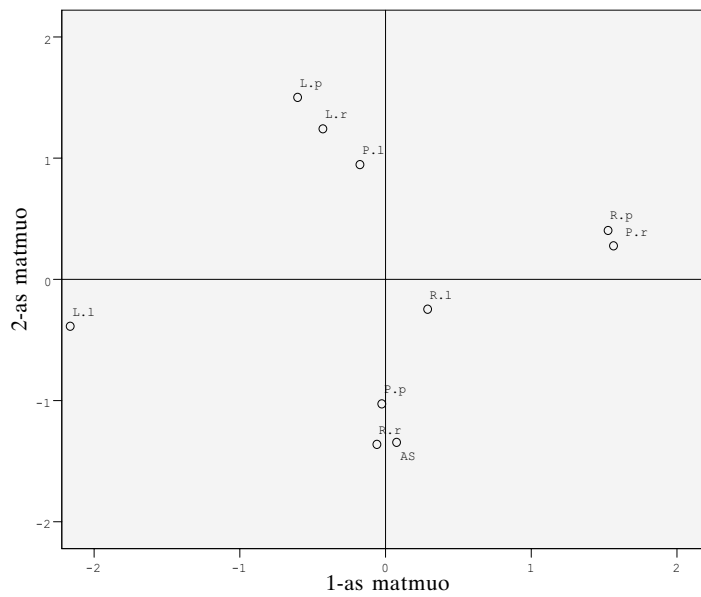
Rusai. Rusų moksleivių vaikinų ir merginų DMS analizės rezultatai, kaip buvo minėta, aiškiai skyrėsi, ir todėl yra pateikiami atskirai. Vaikinų rezultatai yra pateikiami 3 pav. („grynumo“ rodikliai: $stress = 0,23$, $RSQ = 0,76$), o merginų 4 pav. („grynumo“ rodikliai: $stress = 0,22$, $RSQ = 0,81$). Reikėtų pažymėti, kad abiejose paveikluose apstu sąveikos. Žvelgdami pirmiausia į rusų vaikinų rezultatus, matome, kad pagal pirmą matmenį jie save tapatina su rusais ir lietuviais ir juos skiria nuo lenkų. Įdo-

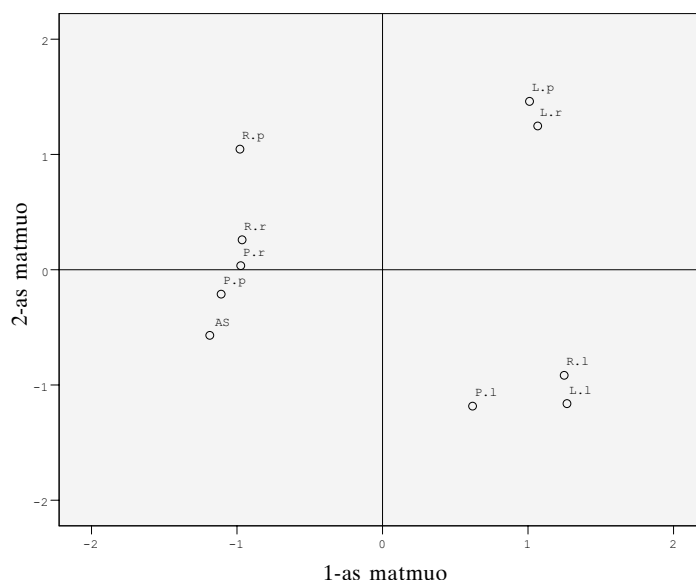
2 pav. Daugiamačių skalių analizė atlikta pagal du matmenis, apima visų lietuvių moksleivių duomenis (santrumpų paaiškinimas yra 1 pav.).

3 pav. Daugiamačių skalių analizė atlikta pagal du matmenis, apima rusų vaikinių moksleivių duomenis (santrumpų paaiškinimas yra 1 pav.).

4 pav. Daugiamačių skalių analizė atlikta pagal du matmenis, apima rusių merginų moksleivių duomenis (santrumpų paaiškinimas yra 1 pav.).

5 pav. Daugiamačių skalių analizė atlikta pagal du matmenis, apima visų lenkų moksleivių duomenis (santrumpų paaiškinimas yra 1 pav.).

mu, kad rusams vaikinams artimiausi yra rusas, kalbantis lietuviškai, ir lietuvis, kalbantis rusiškai, nors netoliese yra rusai ir lietuviai. Tačiau, pažiūrėję į kitą pusę, matome, kad lenkiškumas, priešingai lietuviškumui, stebia galimybę suartėti: ir rusas, kalbantis lenkiškai, ir lenkas, kalbantis rusiškai, yra vertinami kaip „kiti“, prie kurių priskiriami ir lenkas, kalbantis lietuviškai, ir lietuvis, kalbantis lenkiškai. Iš antro matmens apibūdinamieji asmenys yra padalijami į „savuosius“, kurie yra, šiaip ar taip, susieti su rusais, ir „kitus“, būtent lietuvius ir lenkus. Pastebima, kad didžiausias nuotolis nuo vienas kito atsiranda ten, kur viename gale lietuviai, o kitame – rusas, kalbantis lenkiškai, ir lenkas, kalbantis rusiškai. Žvelgdami į rusių merginų paveikslą (4 pav.), matome, kad pagal pirmą matmenį jos glaudžiausiai save sieja su lenkais, rusais ir, kaip ir vaikinai, su lietuviškai kalbančiais rusais. Netoliese yra ir kiti su lietuviškumu susiję asme-

nys. Tačiau atokiau viename gale yra lietuviai, o kitame gale – rusas, kalbantis lenkiškai, ir lenkas, kalbantis rusiškai. Iš antro matmens ir vėl matyti anksčiau buvęs žmonių skirstymas į vientisus ir maišytus.

Lenkai. Lenkų moksleivių DMS analizės rezultatai yra 5 pav. „Grynumo“ rodikliai buvo tokie: $stress = 0,23$, o $RSQ = 0,81$. Pirmasis matmuo skiria „savus“ lenkus ir rusus nuo vietinių lietuvių ir tų, kurie yra su lietuviškumu susiję. Pastebima, kad „savi“ sudaro gana glaudžią masę, kuri tarpusavyje mažai skiriasi. Iš antro matmens matyti, kad su lenkiškumu ir rusiškumu susiję asmenys telkiasi per vidurį, tačiau su lietuviškumu susiję asmenys yra skiriami pagal tautybę ir kalbą. Tad lietuviai, nekalbantys lietuviškai, yra viename gale, o lietuviai kartu su lietuviškai kalbančiais rusais ir lenkais – kitame gale. Įdomu, kad, lenkų moksleivių nuomone, lietuvių kalbos vaidmuo daug svarbesnis suartėjimui su lietuviais negu tautybė.

Rezultatų aptarimas

Apskritai iš šių duomenų atsiskleidžia gana sudėtingas trijų grupių santykio vaizdas.

Lietuviams ir vėl kalba žadina suartėjimą. Ne taip kaip studentams, moksleiviams ir lietuvių tautybės asmenys išlaiko dar šiek tiek artumo, nepaisant, kad jie kalba lenkiškai ar rusiškai. Čia akivaizdi tautybės ir kalbos sąveika rodo, kad abu šie veiksniai įeina į tautinės savimonės sudėtį. Kita vertus, lietuviams moksleiviams kitataučiai atrodo glaustai susiję ir esantys toliau.

Iš rusų moksleivių vertinimų nepasitvirtino numatytas rusų tautybės, ir ypač kalbos, kaip Lietuvoje gyvenančios mažumos, pirmumas. Taip, jie rodo artumo patiemus rusams, bet juose nesijaučia priešiško lietuvių kalbai ir tautybei. Pabrėžtina, kad jiems lietuviškai kalbantys rusai yra vieni artimiausių. Vaikinams net ir patys lietuviai yra palyginti artimi, nors merginoms tas artumas ne toks ryškus. Taip pat rusų rezultatai nepatvirtino numatytos dviejų mažumų (rusų ir lenkų) ir lietuvių daugumos perskyros. Perskyros esama, tačiau ji tarp rusų–lietuvių ir lenkų. Ypač vaikinams, merginoms – ne taip, rusai ir lietuviai yra vienoje matmens pusėje, o kitoje – viskas, kas susiję su lenkiškumu.

Lenkai moksleiviai taip pat tik sąlyginai vertino tautybę ir kalbą, priešingai, negu buvo tikėtasi. Jie jautėsi artimi lenkams, bet kiti vertinimai jau priklausė nuo aplinkybių, pavyzdžiui, lenkiškai kalbantys kitataučiai jiems buvo ne ypač artimi. Kita vertus, jie labai priartėjo prie numatytos tautinių mažumų ir lietuvių perskyros. Jie glaudžiai save siejo su tuo, kas lenkiška–rusiška, ir atskyrė viską, kas susieta su lietuviškumu. Net ir lenkas, kalbantis lietuviškai, ir lietuvis, kalbantis lenkiškai, jiems buvo tolimi. Čia nepasitvirtino tik numatytas pačių mažumų atskyrimas, nes lenkų–rusų asmenys yra glaudžiai tarpusavyje susiję, tik rusiškai kalbantys lenkai yra kiek atokiau.

Bendras rezultatų aptarimas

Apskritai pažvelgus į šių dviejų tyrimų rezultatus, reikia pasakyti, kad lietuviams lietuvių kalba yra nepaprastai svarbus lietuviškos tapatybės sandas. Kalba lietuvius suartina, todėl nenuostabu, kad tie lietuviai, kurie perima rusų ar lenkų kalbas, yra suvokiami kaip pradedantys atitolėti (moksleiviams) ar visai atitolėti (studentams) nuo šerdinės lietuvių visuomenės. Kita vertus, rusų ir lenkų tautybės asmenys, kurie kalba lietuviškai, yra suvokiami kaip priartėję prie lietuvių. Šiuo atveju šie duomenys yra labai panašūs į tuos, kurie buvo rasti tiriant Kanados prancūzus (Taylor et al., 1976) ir valus (Giles et al., 1977). Reikėtų pažymėti, kad ši lietuvių kalbos svarba netiesiogiai atsiskleidžia ir lenkų moksleivių rezultatuose, kur lietuvių kalbą vartojantys rusai ir lenkai artėja prie pačių lietuvių, palikdami lietuvius, nekalbančius lietuviškai, visai atskirai. Be abejo, tautinis paveldas taip pat yra lietuviškos tapatybės dalis, nors gal kiek mažesnio svorio. Taigi iš moksleivių atsakymų matome, kad lietuviai, vartojantys kurią kitą kalbą, dar nėra visai priskiriami prie kitos grupės, nors pagal studentų duomenis bemaž taip ir yra įvykę. Taip pat vis dar lieka tam tikras atstumas tarp lietuviškai kalbančių kitos tautybės asmenų ir pačių lietuvių.

Norėjęs paklausti, kiek yra tikra iš to įspūdžio, kad lietuvių kalbą vartojantis rusas ar lenkas yra prie lietuvių priartėjęs. Bent iš dalies atsakymo būtų galima paieškoti suvedus kartu kai kuriuos anketos duomenis ir porinius vertinimus. Anketoje yra du klausimai, kurie atsižvelgia į kalbos vartojimo aplinkybes (kuria kalba kalbama šeimoje, su draugais?), ir vienas, kuriuo prašoma įvertinti kalbą (kuri kalba labiausiai patinka?). Peržiūrėjus rusų ir lenkų duomenis, buvo atrinkti visi tie dalyviai, kurie bent viename iš šių klausimų minėjo lietuvių kalbą.

Iš rusų lietuvius minėjo 11, neminėjo – 13, iš lenkų lietuvius minėjo 5, neminėjo – 19. Tada buvo pažvelgta, kaip tie asmenys vertino artumą tarp AŠ – L.l ir L.l – AŠ. Pasirodo, kad ir rusai, ir lenkai, kurie lietuvių kalbą minėjo, lietuviams jautė daug didesnę artumą negu tie, kurie lietuvių kalbos neminėjo: rusų vertinimų vidurkiai atitinkamai buvo 6,00 ir 4,04 ($t(46) = -2,63$, $p < .05$), lenkų vidurkiai atitinkamai buvo 5,40 ir 3,51 ($t(45) = 2,01$, $p < .051$). Tačiau įdomu tai, kad abiejose grupėse, žvelgiant į saviškių vertinimą (AŠ – R.r ir R.r – AŠ arba AŠ – P.p ir P.p – AŠ), jokio skirtumo tarp lietuvių mininčių ir nemininčių nerasta: rusų vidurkiai atitinkamai buvo 8,55 ir 8,27 ($t(46) = .76$, $p > .05$), o lenkų atitinkamai 8,10 ir 8,43 ($t(45) = .72$, $p > .05$). Tad atrodytų, kad suartėjimas su lietuviams nepakeičia artumo jausmo saviškiams ir jokiū būdu nesisieja su savos grupės nuvertinimu.

Rusų moksleivių artumas patiems rusams rodo, kad rusų tautybė ir kalba yra jų tautinės savimonės dalis. Tačiau šalia rusiškos tapatybės požymių pradeda atsirasti ir lietuviškos tapatybės požymių užuomazga. Tai ypač matyti iš rodomo artumo lietuviškai kalbantiems rusams ir apskritai iš pasitaikančio artumo, ypač vaikinių, tam, kas lietuviška. Panašią perėjimo padėtį apibūdina T. Vihalemm ir A. Masso (2003) Estijoje gyvenančių rusų imigrantų tyrimas. Pagal šiuos duomenis, reikia sutikti su Savukynu (2000), kad Lietuvoje gyvenantys rusai yra linkę jungtis į lietuvišką gyvenimą.

Lenkams jų tautinis paveldas ir kalba taip pat yra lenkiškos tapatybės sandai, tai matyti iš jų artumo patiems lenkams. Tačiau, plačiau žvelgiant, lenkų tautybei ir kalbai svarbesnio vaidmens netaikoma. Viena vertus, lenkai jaučiasi glaudžiai susijusiais su rusais. Antra vertus, griežtai atsiribodami nuo visko, kas lietuviška, jie ir lenką, kalbantį lietuviškai, ir lietuvi, kalbantį lenkiškai, laiko svetimais. Įdomu, kad šis svetimumas yra taikomas ir rusams, jei ir šie turi ką bendra su lietuviškumu. Žvelgiant į šį griežtą atsiribojimą, susidaro įspūdis, kad Lietuvos lenko tautinėje savimonėje vaidmenį vaidina ne tik lenkiška tautybė ir kalba, bet ir priešiškas nusiteikimas visam tam, kas lietuviška. Šį lenkų polinkį skirtis nuo lietuvių taip pat pastebėjo ir Savukynas (2000).

Išvados

1. Lietuvių kalba lietuvių tautinėje savimonėje vaidina labai svarbų vaidmenį. Lietuvių tautybės vaidmuo taip pat jaučiamas, tačiau jos poveikis, ypač jei nesisieja su kalba, yra silpnas.

2. Lietuvos mažumų – rusų ir lenkų – tautinė savimonė nėra vienalytė, bet, priešingai, rodo nemažą įvairumą. Rusų tautinę savimonę ženkliną ne tik rusų tautybė ir kalba, bet ir atvirumas priimti lietuviškumo bruožų. Lenkų tautinė savivoka savyje telkia ne vien lenkų tautybės ir kalbos požymius, bet ir priešišką nusiteikimą lietuviškumui.

PADĖKA

Dėkojame prof. Eglei Rimkutei už paramą ir patarimus, vykdant šį tyrimą. Taip pat dėkojame Ritai Kazanavičiūtei už pirmojo tyrimo duomenų surinkimą, Linui Ulevičiui ir Annai Ulevič už duomenų surinkimą antrajame tyrime ir Jurgitai Ačienei už pagalbą, atliekant duomenų analizę.

LITERATŪRA

- Argelaguet, J. Subjective national identities in Catalonia // *Nationalism and Ethnic Politics*. 2006, vol. 12, p. 431–454.
- Bond, D., Markus, D., Stockmal, V. Evaluating native and non-native Latvian // *Journal of Baltic Studies*. 2003, vol. 34, p. 223–229.
- Bourhis, R. Y., Giles, H., Tajfel, H. Language as a determinant of Welsh identity // *European Journal of Social Psychology*. 1973, vol. 3, p. 447–460.
- Conversi, D. Language or race?: The choice of core values in the development of Catalan and Basque nationalisms // *Ethnic and Racial Studies*. 1990, vol. 13, p. 50–70.
- Fournier, A. Mapping identities: Russian resistance to linguistic Ukrainisation in Central and Eastern Ukraine // *Europe-Asia Studies*. 2002, vol. 54, p. 415–433.
- Giles, H., Taylor, D.M., Lambert, W., Albert, G. Dimensions of ethnic identity: An example from Northern Main // *The Journal of Social Psychology*. 1976, vol. 100, p. 11–19.
- Giles, H., Taylor, D.M., Bourhis, R.Y. Dimensions of Welsh identity // *European Journal of Social Psychology*. 1977, vol. 7, p. 165–174.
- Gordon, E.J. The revival of Polish national consciousness: A comparative study of Lithuania, Belarus, and Ukraine // *Nationalities Papers*. 1996, vol. 24, p. 217–236.
- Hogan-Brun, G. Language in society across the Baltic Republics: A comparative view // *Journal of Baltic Studies*. 2005, vol. 36, p. 273–282.
- Hogan-Brun, G., Ramonienė, M. Perspectives on language attitudes and use in Lithuania's multicultural setting // *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 2005a, vol. 26, p. 425–441.
- Hogan-Brun, G., Ramonienė, M. The language situation in Lithuania // *Journal of Baltic Studies*. 2005b, vol. 36, p. 345–365.
- Kruskal, J. B., Wish, M. *Multidimensional scaling*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1978.
- Meisel, J. M. The bilingual child // *The handbook of bilingualism / Eds. T. K. Bhatia, W. C. Ritchie*. Malden, MA: Blackwell, 2004, p. 91–113.
- Metuzale-Kangere, B., Ozolins, U. The language situation in Latvia 1850-2004 // *Journal of Baltic Studies*. 2005, vol. 36, p. 317–344.
- Norvilas, A. Amerikos ir Kanados lietuvių jaunuolių tautinė sąmonė bei tapatybė // *Psichologija*. 1999, vol. 19, p. 39–55.
- Phinney, J. S., Romero, I., Nava, M., Huang, D. The role of language, parents, and peers in ethnic identity among adolescents in immigrant families // *Journal of Youth and Adolescence*. 2001, vol. 30, p. 135–153.
- Pigott, B. S., Kalbach, M. A. Language effects on ethnic identity in Canada // *Canadian Ethnic Studies Journal*. 2005, vol. 37, p. 3–18.
- Savukynas, V. Lietuvos lenkai ir rusai: dvi skirtingos laikysenos // *Politologija*. 2000, t. 2(18), p. 67–84.
- Taylor, D. M., Bassili, J. N., Aboud, F. E. Dimensions of ethnic identity: An example from Quebec // *The Journal of Social Psychology*. 1973, vol. 89, p. 185–192.
- Verschik, A. The language situation in Estonia // *Journal of Baltic Studies*. 2005, vol. 36, p. 283–316.
- Vihalemm, T., Masso, A. Identity dynamics of Russian-speakers of Estonian in the transition period // *Journal of Baltic Studies*. 2003, vol. 34, p. 92–116.

HOW ARE WE ALIKE? LANGUAGE AND ETHNICITY AS DETERMINANTS OF SIMILARITY IN THREE ETHNIC GROUPS

Algis Norvilas, Ieva Valskytė-Janušaitienė

Summary

This study asked the question: what role do language and ethnic-cultural background play in perception of similarity amongst members of three ethnic groups: Lithuanians, Russians, and Poles in Vilnius, Lithuania. Based on the results of the classic studies of Taylor et al. (1973) and Giles et al. (1976) it was predicted that language would have a powerful consolidating effect

on each respective ethnic group, but especially the two minority groups: Russians and Poles. Ethnic-cultural background would also draw people closer together, but less visibly so. It was also expected that the two factors would show interaction.

Forty Lithuanian students from Vilnius University and 25 of each Lithuanian, Russian, and Polish students

from Vilnius area high-schools participated in the study. The groups were about evenly divided in terms of gender. The study utilized the methodological technique of multidimensional scaling (MDS). The participants were first presented with labels (descriptions) of people living in Lithuania. The labels incorporated reference to one of three ethnic groups (Lithuanians, Russians, and Poles) and one of three spoken languages (Lithuanian, Russian, and Polish). Crossing the three ethnic descriptions with the three languages produced nine labels (e.g., A Pole living in Lithuania who speaks Russian, A Lithuanian living in Lithuania who speaks Polish, etc.), to which the label MYSELF, a reference to one's own person, was added to serve as an anchor point in relation to the other labels. All told, then, the participants were exposed to ten labels.

After viewing the labels, the participants were given a booklet in which the ten labels were presented as pairs in all possible combinations (e.g., A Lithuanian living in Lithuania who speaks Lithuanian: A Russian living in Lithuania who speaks Lithuanian, etc.). This time they were asked to leaf through the booklet and to evaluate each of the paired labels for their degree of similarity by circling the appropriate value on a nine-point rating scale. The value of one signified that the paired labels were "very different", and nine that they were "very similar".

The results were analyzed by first computing the mean similarity values for each of the paired label

combinations. The resulting matrix of mean values was then subjected to an MDS analysis. In the case of Lithuanian participants, it is clear that language exerts a potent effect on drawing people closer together. Not only did the participants see other Lithuanians who spoke Lithuanian as being very similar to them, but they also saw Russians and Poles who spoke Lithuanian as moving in their direction. Overlap in ethnicity likewise enhanced the experience of similarity, but this was only true for high-school students. There is also noticeable interaction such that, for instance, the same language might draw Russians and Poles towards the Lithuanian side, but their different ethnicity would still keep them at bay. The results for the Polish participants were similar to those of the Lithuanian group, but only selectively so. They also perceived language and ethnicity as enhancing the experience of similarity, but this occurred only in relationship to the Lithuanian group. They saw Russians in terms of both language and ethnicity as essentially similar to themselves. The Russian participants present a more complex picture. The Russian men and women showed different reaction patterns to the role of language and ethnicity. Generally, Russians seem to place greater emphasis on ethnicity than language as a binding variable. Otherwise, their response patterns were marked by pervasive interaction.

Key words: language, ethnicity, ethnic identity.

Iteikta 2007-09-07

ANKETA

1. Tavo amžius: _____
2. Tavo lytis: a) vyras; b) moteris.
3. Tavo tautybė _____
4. Iš kur kilę Tavo tėvai? _____
5. Tavo tėvo išsilavinimas:
 - a) pradinis;
 - b) pagrindinis;
 - c) vidurinis;
 - d) aukštesnysis/profesinis;
 - e) aukštasis.
6. Tavo motinos išsilavinimas:
 - a) pradinis;
 - b) pagrindinis;
 - c) vidurinis;
 - d) aukštesnysis/profesinis;
 - e) aukštasis.
7. Kur Tu gimei? (nurodyti miestą ir šalį) _____
8. Kokiai tikybai save priskirtum:
 - a) katalikų;
 - b) protestantų;
 - c) stačiatikių;
 - d) kita (įrašyti) _____
9. Kiek iš viso moki kalbų (įskaitant ir gimtąją kalbą)? _____
10. Kurią kalbą išmokai pirmą? _____
11. Kada išmokai lietuvių kalbą? _____
12. Kokia kalba kalbama Tavo šeimoje? _____
13. Kokia kalba dažniausiai kalbiesi su draugais? _____
14. Kokia kalba Tau labiausiai patinka? _____
15. Ar priklausai kokioms nors organizacijoms? Jei taip, kokioms? _____
